

ผลของการใช้ระเบียบทบวงมหาวิทยาลัยว่าด้วยการให้ข้าราชการไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ ของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

SABBATICAL LEAVE PRACTICES IN THAI STATE UNIVERSITIES

อุมาพร จันทร์*

บทคัดย่อ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการลาไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการของคณาจารย์จากมหาวิทยาลัย/สถาบันต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524-2539 พบว่าซึ้งมีการลาไปปฏิบัติงานฯ ในจำนวนที่น้อยมาก ไม่ถึงร้อยละ 10 ของคณาจารย์ประจำที่มีอยู่ในช่วงเวลานั้น ๆ และมีแนวโน้มลดลงในปีปัจจุบัน ผลงานที่ได้จากการลาไปปฏิบัติงาน คือ ตำรา ซึ่งมีมากเป็น 4-5 เท่า ของงานวิจัย ส่วนใหญ่ถูกนำไปปฏิบัติงานฯ เป็นครั้งแรก ในขณะที่ถูกนำไปปฏิบัติงานเป็นครั้งที่ 2-3 มีเพียงร้อยละ 5.22 และมาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น

Abstract

The research focuses on the sabbatical leave practices of lecturers in all the state universities in Thailand during 1981 to 1996. The results have shown a relatively low percentage of such practices i.e. less than 10 per cent of lecturers have taken the leaves. The tendency has been declining since then. The output of the sabbatical leave practices is academic textbooks whose number are 4-5 times higher than those of the research work. Majority of those on sabbatical leaves have taken it for the first time. Only 5.22 per cent, all from Chulalongkorn University, have been on their second or third leaves.

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาสถิติประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

1. คำนำ

สถาบันอุดมศึกษานับได้ว่าเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรระดับมั่นคงของประเทศไทย คณาจารย์ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไร้นั้น สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องให้โอกาสแก่คณาจารย์ในการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของตนเอง

การให้อาชารย์ของสถาบันอุดมศึกษาไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ (Sabbatical leave) นับเป็นหนทางหนึ่งในการพัฒนาอาจารย์ (1) ในขณะที่ต่างประเทศปฏิบัติกันมาเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้ว คือเริ่มจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดในปี ก.ศ.1880 สรุปได้ว่าในศตวรรษที่ 20 มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริการ่วม 7 แห่ง ที่พัฒนาอาจารย์ด้วยวิธีดังกล่าว (2) และในปัจจุบันนี้พบว่าบังคับเป็นประเพณีใน ที่เรียกว่า academic custom ที่ต้องดำเนินรักษาไว้ และได้รับการคุ้มครอง (3) ไม่เฉพาะในสหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่เห็นความสำคัญ ในประเทศไทยอังกฤษ และเครื่องจักรพ (แคนาดา ไอซ์แลนด์เนื้อ สก็อตแลนด์ เวลส์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์) (4) และแม้กระทั่งประเทศไทยในแต่เดิมเชย์ดวันออกเดียงได เช่น พลิบีนส์ มาเลเซีย (5) หรือประเทศไทยในทวีปแอฟริกา (6) ต่างก็มีนโยบายให้อาชารย์ได้ลาพักการสอนเพื่อไปทำงานวิจัย

สำหรับประเทศไทย ทบทวนมหาวิทยาลัยได้ออกระเบียบว่าด้วยการให้ข้าราชการไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ พ.ศ.2523 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2524 ให้ใช้บังคับตั้งแต่ 28 มกราคม 2524 โดยการลาไปเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ อาจกระทำในลักษณะต่อไปนี้

1. การวิจัย
2. การแต่งหรือเรียนเรียงตำราทางวิชาการ
3. การไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการอย่างอื่นๆ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากมหาวิทยาลัย/สถาบัน

ทั้งนี้การปฏิบัติงานดังกล่าวต้องกระทำภายในประเทศเท่านั้น และจำนวนผู้ที่ลาไปปฏิบัติงานต้องมีไม่เกินร้อยละ 10 ของคณาจารย์ประจำของคณะหรือสถาบันนั้น ๆ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขณะนั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2536 ทบทวนฯ ได้ออกระเบียบฯ (ฉบับที่ 3) โดยปรับปรุงใน 2 ประเด็น คือ สามารถลาไปปฏิบัติงานในต่างประเทศได้ และ ไม่ได้รับอนุมัติการเบิกเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ ค่าที่พัก จำกมหาวิทยาลัย/สถาบัน ไม่ว่ากรณีใดๆ

ดังนั้นมีอหลักการของการให้อาชารย์ลาไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการมีความสำคัญต่อการอุดมศึกษาเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกแล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากมีการศึกษาถึงผลของการปฏิบัติใช้จริงในประเทศไทย จะทำให้ทราบถึงความสำเร็จของการใช้ระเบียบฯ นี้ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

ก. เพื่อรับรองข้อมูลของจำนวนคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524-2539 และศึกษาว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นหรือไม่

ข. เพื่อวิเคราะห์หาค่าสัดส่วนของอาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานฯ เมื่อจำแนกตามตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชาที่สังกัด และผลงานที่ได้จากการไปปฏิบัติงานฯ

ค. เพื่อคำนวณเวลาที่ลาไปปฏิบัติงานฯ และจำนวนครั้งที่ลาไปปฏิบัติงานฯ

ง. เพื่อวิเคราะห์ถึงร้อยละของอาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานฯ และมีการร่วมมือกับต่างประเทศ

2. วิธีการ

เป็นการวิจัยจากเอกสารคือรายงานการใช้ระเบียบทบทวนมหาวิทยาลัยว่าด้วยการให้ข้าราชการไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการของมหาวิทยาลัย/สถาบันต่างๆ รวม 19 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จัดทำโดยกองการเจ้าหน้าที่

3. ผลการศึกษา

ก. พนวณมีคณาจารย์เพียง 1,418 รายที่เคยใช้ระบบบันทึกนี้ ซึ่งเป็นคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นอันดับ 1 คิดเป็นร้อยละ 38.08 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นอันดับ 2 คิดเป็นร้อยละ 15.37 สามารถดูรายละเอียดได้จากรูปที่ 1 ส่วนการศึกษาถึงแนวโน้ม พนวณว่าไม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในแต่ละมหาวิทยาลัย สามารถดูรายละเอียดจากรูปที่ 2

ข. สัดส่วนของคณาจารย์ที่ใช้ระบบบันทึกนี้

เมื่อจำแนกตามตำแหน่งทางวิชาการพบว่า เป็นอาจารย์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ : รองศาสตราจารย์ : ศาสตราจารย์ = 15.04% : 40.88% : 40.31% : 3.76%

เมื่อจำแนกตามสาขาวิชาที่สังกัดพบว่าเป็นสาขาวิชามหาวิทยาลัย : วิทยาศาสตร์ : วิทยาศาสตร์สุขภาพ = 58.52% : 25.28% : 16.20%

เมื่อจำแนกตามผลงานวิชาการที่ได้รับจากการใช้ระบบบันทึกนี้ พนวณเป็น ตัวร่า : วิจัย : งานอื่น ๆ = 81.36% : 16.87% : 1.76%

ในรูปที่ 3.1 3.2 และ 3.3 ได้แสดงรายละเอียดของแต่ละมหาวิทยาลัย/สถาบันต่าง ๆ ในการจำแนกตามตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นตามลำดับ

ค. ระยะเวลาที่ลาไปปฏิบัติงาน พนวณส่วนใหญ่คือร้อยละ 84.25 ใช้เวลา 1 ปี รองลงมาปีคือใช้เวลา 6 เดือน ร้อยละ 9.37 และใช้เวลา 10 เดือน ร้อยละ 1.64

จำนวนครั้งที่ลาไปปฏิบัติงานฯ พนวณว่ามีเฉพาะคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ลาไปปฏิบัติงานเป็นครั้งที่ 2 และ 3 โดยลาไปปฏิบัติงานครั้งที่ 2 มี 74 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.7 ของคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ลาไปปฏิบัติงานทั้งหมด หรือเป็นเพียงร้อยละ 5.22 ของคณาจารย์ทั้งหมด (ทุกมหาวิทยาลัย) ส่วนการลาไปครั้งที่ 3 มีเพียง 2 รายเท่านั้น และคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานในครั้งที่ 2 และ 3 ส่วนใหญ่มาจากคณะ

อักษรศาสตร์

4. การลาไปปฏิบัติงานฯ ในต่างประเทศ พนวณมีเพียง 5 รายเท่านั้น

จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 3 ราย

มหาวิทยาลัยมหิดล 1 ราย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี 1 ราย

ประเทศไทยที่เดินทางไปปฏิบัติงานฯ คือ สร้างอเมริกาและออสเตรเลีย คิดเป็นร้อยละ 0.35 ของคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานทั้งหมด

4. สรุปผลและอภิปราย

พนวณการใช้ระบบบันทึกนี้ ไม่แพร่หลายในประเทศไทย เพราะมีคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานไม่ถึงร้อยละ 10 ของคณาจารย์ประจำทั้งหมด จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งมีคณาจารย์ใช้ระบบบันทึกนี้มากที่สุด ที่พนวณว่ามีค่าสูงสุดเพียงร้อยละ 6.42 เท่านั้น และเมื่อศึกษาถึงแนวโน้มก็พบว่าไม่มีรูปแบบที่เห็นเด่นชัด มีการกระเพื่อมขึ้นลงตลอดเวลา และมีแนวโน้มลดลงในระยะเวลาปัจจุบันในเกือบทุกมหาวิทยาลัย/สถาบัน ซึ่งให้เห็นว่าการใช้ระบบบันทึกนี้ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาที่ผ่านมา

ถ้าจะอธิบายถึงการไม่ประสบความสำเร็จการใช้ระบบบันทึกนี้ อาจเนื่องมาจากการใช้ระบบบันทึกนี้เริ่มจากการขออนุมัติจากผู้บังคับบัญชาขั้นต้น พนวณว่ามีคณาจารย์บางท่านไม่ได้รับอนุญาตให้ลา เนื่องจากไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบวิชาที่ตนเองสอนอยู่ได้ หรือขออนุมัติ 1 ปี แต่ได้รับอนุญาตในระยะเวลาที่สั้นกว่า 1 ปี นอกจากนี้จำเป็นต้องรายงานความก้าวหน้าทุก 3 เดือน ในช่วงเวลาที่ลาไปปฏิบัติงานฯ ซึ่งค่อนข้างเป็นงานหนัก

เมื่อพิจารณาถึงตัวแปรต้านทานตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ที่ใช้ระบบบันทึกนี้ พนวณว่าส่วนใหญ่ในเกือบทุกมหาวิทยาลัย/สถาบัน พ.ศ. และ รศ. มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน

โดยรสมีแนวโน้มที่จะใช้ระเบียบานี้มากกว่า พศ. ลึกน้อย ดังนั้นการใช้ระเบียบฯนี้ จะช่วยสนับสนุนให้กู้มวิชาการ ดังกล่าว เพิ่มพูนความรู้และก้าวไปสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ที่สูงขึ้น ได้เป็นอย่างดี

ผลงานวิชาการที่ได้จากการใช้ระเบียบฯ นี้ พบว่า ในเกือบทุกมหาวิทยาลัย/สถาบัน ได้ผลงานเป็นตัวรานำากเป็น 3-4 เท่าของงานวิจัย สามารถสรุปได้ว่า การใช้ระเบียบฯ นี้ยังไม่อื้อต่อการเพิ่มจำนวนงานวิจัย แม้ว่าผู้ใช้ระเบียบฯ จะมีเวลาว่างจากงานประจำถึง 1 ปีก็ตาม

ส่วนจำนวนครั้งที่ลาไปปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่จะลาเพียง 1 ครั้ง การลาในครั้งที่ 2 หรือ 3 ไม่เกิดขึ้นเลยในมหาวิทยาลัย/สถาบันอื่น ๆ ยกเว้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งมีเพียงร้อยละ 13.7 ของคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ลาไปปฏิบัติงานหรือเพียงร้อยละ 5.22 ของคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานทั้งหมด จากตัวเลขดังกล่าว ซึ่งให้เห็นว่าอาจจะมีการส่งเสริมให้ใช้ระเบียบฯ ดังกล่าวให้มากยิ่งขึ้น

ในประเด็นสุดท้าย ก็คือ ความร่วมมือกับต่างประเทศพบว่าเมืองมหาวิทยาลัย ได้ปรับปรุงระเบียบฯ นี้ เมื่อปี พ.ศ.2536 ให้สามารถไปปฏิบัติงานในต่างประเทศได้ แต่พบว่ามีเพียง 1 ราย ที่มีการทำวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ก็คือ อาจารย์จาก สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และอีก 1 ราย ที่คุณนักวิชาการ ซึ่งมาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ส่วนอีก 2 ราย เป็นสาขาวิชาพิเศษศาสตร์ ผลงานที่ได้เป็นตัวรานะวิจัย และอีก 1 ราย จาก มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ผลงานที่ได้คือ ตำรา

สรุปได้ว่าการไม่อนุมัติให้ได้รับค่าใช้จ่ายได้ ในการเดินทางไปปฏิบัติงานในต่างประเทศ น่าจะเป็นอุปสรรคต่อการใช้ระเบียบฯ นี้

5. ข้อเสนอแนะ

มีข้อควรพิจารณาถึงอุปสรรคต่างๆ ในการใช้ระเบียบฯ ดังนี้

ก. การที่คณาจารย์แต่ละคนรับผิดชอบวิชาที่สอนเป็นเวลา นาน ไม่มีการหมุนเวียนวิชากันสอนทำให้เป็นอุปสรรคในการใช้ระเบียบฯ นี้ เพราะในช่วงเวลาที่ลาจะหาผู้รับผิดชอบแทนไม่ได้ ดังนั้นควรจะมีการหมุนเวียนวิชากันสอนเมื่อสอนไปได้ในระยะเวลาหนึ่ง เช่น 5-8 ปี

ข. จำนวนครั้งในการรายงานความก้าวหน้าระหว่างลาปฏิบัติงาน ซึ่งใช้เวลาทุก 3 เดือนของโครงการที่ได้รับอนุมัติ ควรเน้นข้อพิจารณาว่ากระชั้นชิดมากไปหรือไม่ อื้อต่อการสร้างผลงานวิชาการมากน้อยเพียงใด

ค. ระยะเวลาที่ลาไปปฏิบัติงาน ผู้บังคับบัญชา ขึ้นต้นควรอนุมัติตามการขออนุมัติของผู้จะใช้ระเบียบฯ คือไม่เกิน 1 ปี เพื่อส่งเสริมให้ใช้ระเบียบฯ นี้ให้มากยิ่ง และหมุนเวียนกันไปในคณาจารย์ท่านอื่นๆ

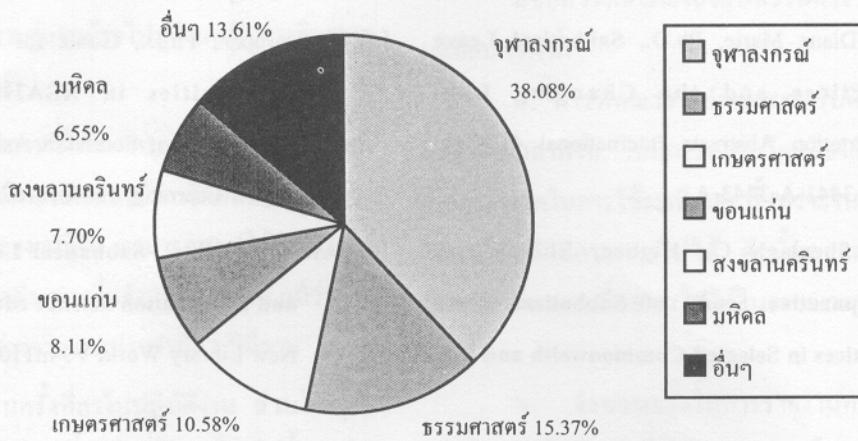
ง. การไม่อนุญาตให้รับทุนจากบุคคลภายนอกในการใช้ระเบียบดังกล่าว อาจเป็นอุปสรรคต่อการใช้ระเบียบฯ ดังกล่าว กล่าวคือคณาจารย์ในสาขาวิชกรรมส่วนใหญ่จะเข้าปฏิบัติงานในงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ การได้รับประสบการณ์จริงย่อมเป็นประโยชน์ต่อการสอนอย่างแท้จริง

6. เอกสารอ้างอิง

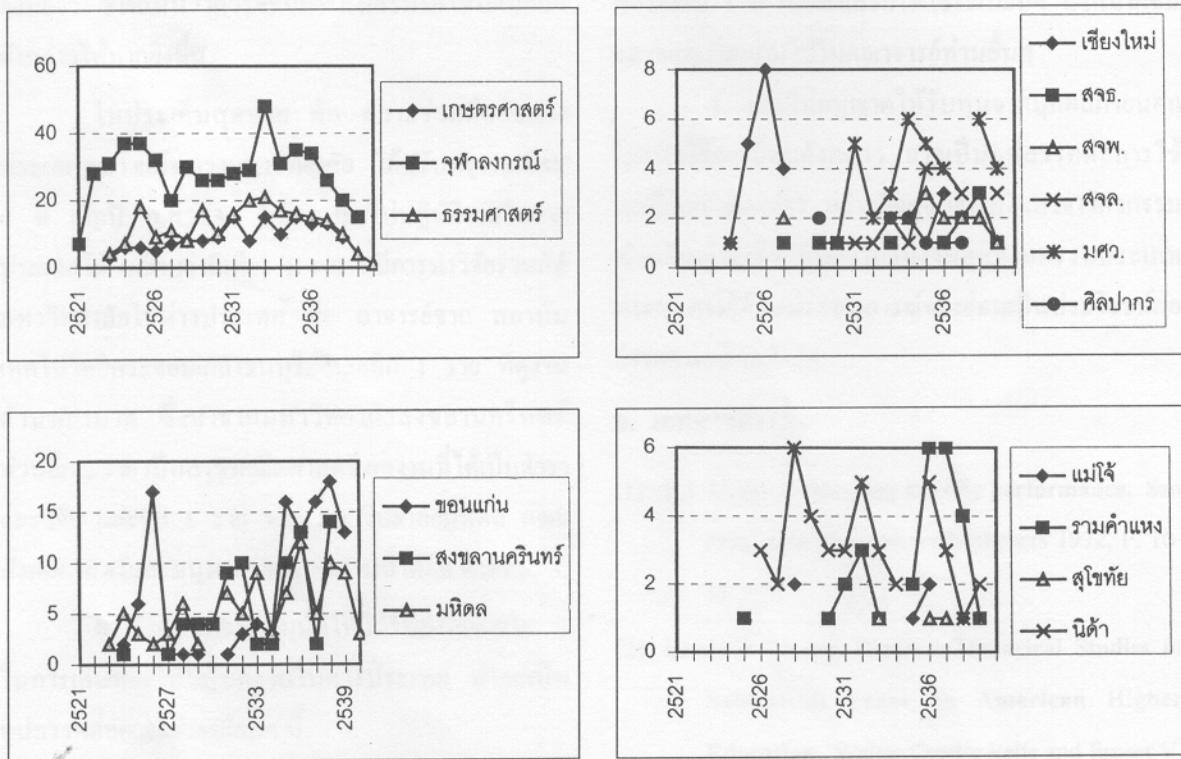
[1] R.I. Miller, **Evaluating Faculty performance.** San Francisco Jossey-Bass Publishers 1972, P. 10-11

[2] Lewis B Cooper, **Previous Historical Studies in Sabbatical Leave in American Higher Education.** Walter Crosby Eells and Ernest V.

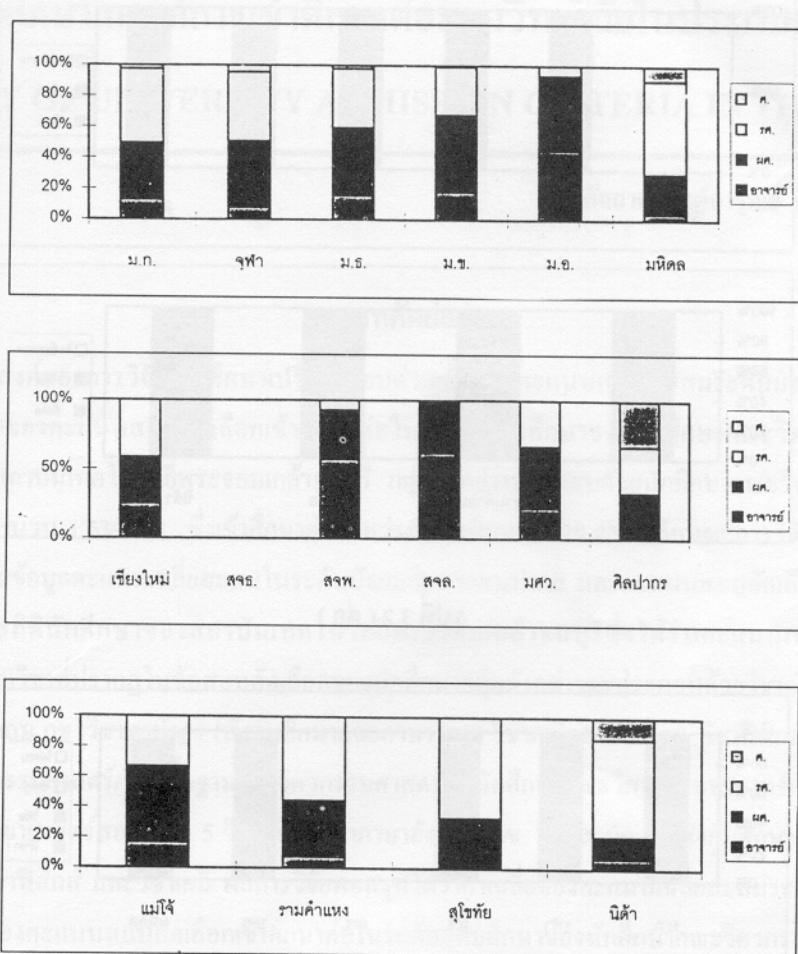
- Hollis (Washington, : U.S. Government
Printing office, 1962), P. 6
- [3] Dunlap, Diane Marie, Ph.D., **Sabbatical Leave Practices and the Changing Law.**
Dissertation Abstracts International 41, Feb.
1980 3441-A-3443-A
- [4] Booth, Sheelagh C., Higbee, Eliot C., **A Comparative Study of Sabbatical Leave Practices in Selected Commonwealth and U.S.**
- [5] E. Darupan, Ph.D., **Goals for Southeast Asian Universities in ASAHL**, Bangkok : Association of Southeast Asian Institutions of Higher Learning, 1968, P.152
- [6] Afolabi, Michael, **Sabbatical Leave for Library and Information Science educators in Africa.**
New Library World V94n1108 PP.15-18, 1993.

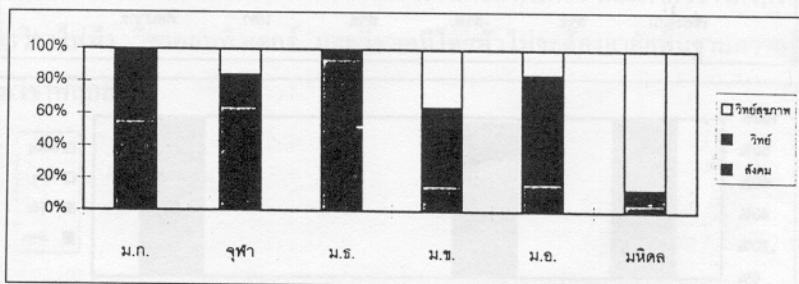
รูปที่ 1 ร้อยละของคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานฯ เมื่อจำแนกตามมหาวิทยาลัย / สถาบัน

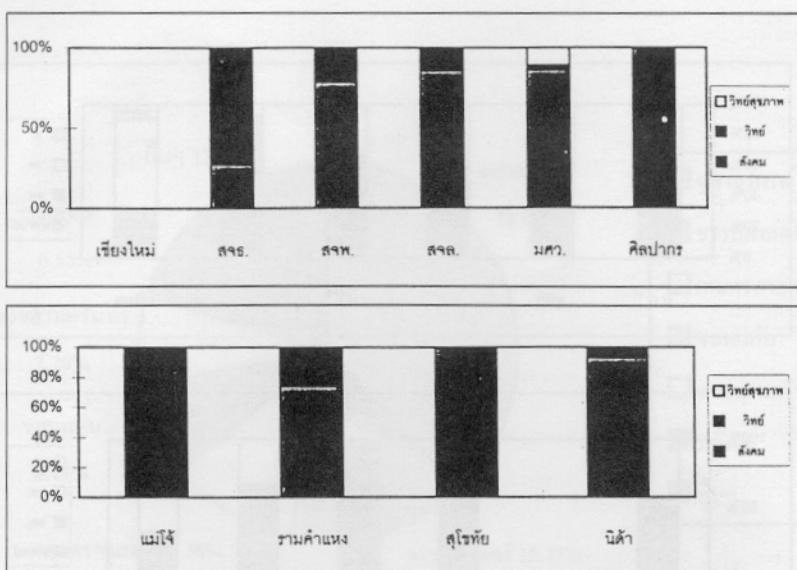
รูปที่ 2 จำนวนคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานในปี พ.ศ. 2524-2539 ของแต่ละมหาวิทยาลัย / สถาบัน

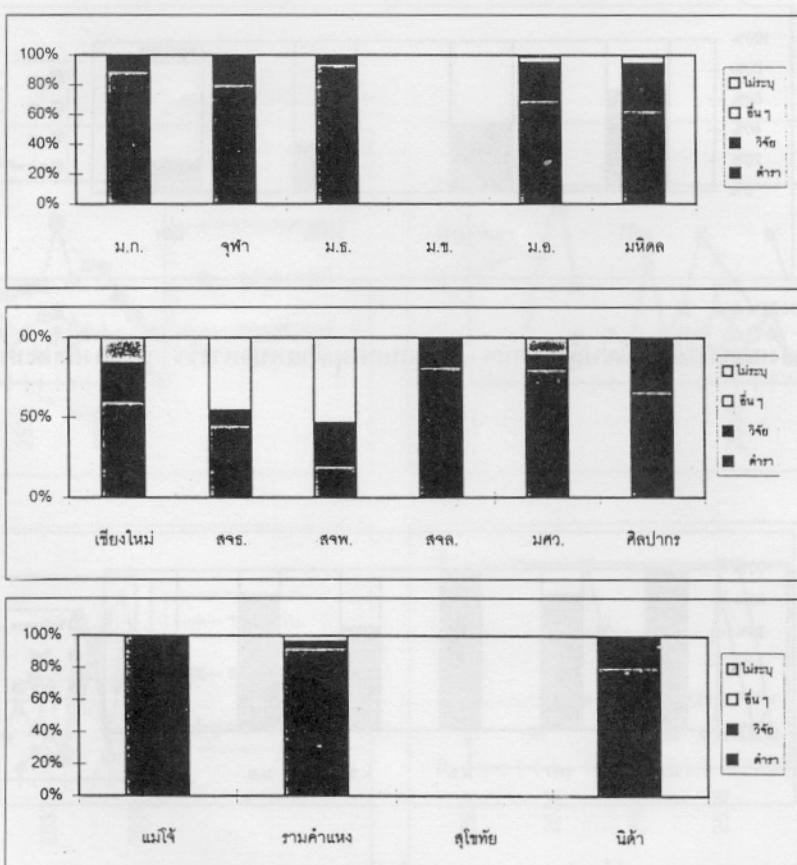
รูปที่ 3.1 สัดส่วนของคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานฯ เมื่อจำแนกตามตำแหน่งทางวิชาการของแต่ละมหาวิทยาลัย / สถาบัน

รูปที่ 3.2 สัดส่วนของคณาจารย์ที่ลาไปปฏิบัติงานฯ เมื่อจำแนกตามสาขาวิชาของแต่ละมหาวิทยาลัย / สถาบัน

รูปที่ 3.2 (ต่อ)

รูปที่ 3.3 สัดส่วนของผลงานทางวิชาการที่ได้หลังจากนำไปปฏิบัติงานของแต่ละมหาวิทยาลัย / สถาบัน